

Jadwiga Topczewska

Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

TURYSTYKA KONNA SZANSĄ NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH PODKARPACIA – STUDIUM PRZYPADKU

EQUESTRIAN TOURISM AS A DEVELOPMENT OPPORTUNITY FOR RURAL AREAS OF PODKARPACKIE PROVINCE – CASE STUDY

Słowa kluczowe: turystyka konna, rozwój, Podkarpacie

Key words: horses tourism, developmental, Podkarpacie

Abstrakt. Celem badań była ocena znaczenia i możliwości rozwoju turystyki konnej na Podkarpaciu. Jedną z możliwości zwiększenia dochodów w gospodarstwach rolnych może być wykorzystanie koni w rekreacji i turystyce. Z analizy rozmieszczenia pogłowia na terenie województwa wynika, że występuje silne powiązanie gospodarstw utrzymujących konie ze środowiskiem miejskim, którego mieszkańcy są ważnym odbiorcą usług, np. rekreacji konnej lub hipoterapii. Analizując wielkość stad koni utrzymywanych na Podkarpaciu stwierdzono, że największe znajdują w powiecie bieszczadzkim. Na terenach górskich dominuje oferta turystyki konnej, realizowanej jako jedno- i wielodniowe rajdy. Zasoby w postaci gospodarstw i koni wskazują na możliwości rozwoju tej formy usług na całym obszarze województwa, co może być ważnym elementem rozwoju obszarów wiejskich Podkarpacia.

Wstęp

Największym zasobem endogenicznym województwa podkarpackiego, w porównaniu z innymi obszarami wiejskimi kraju, jest jego potencjał turystyczny, w tym również baza noclegowa i infrastruktura komunikacyjna. Funkcje te rozwijają się głównie na obszarach o wysokiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego [Uglis 2011, Brzezińska-Wójcik, Baranowska 2012, *Szanse i zagrożenia ...* 2012]. Podkarpacie należy do najczystszych ekologicznie regionów, co stwarza dobre warunki do wypoczynku. Lasy zajmują około 38% powierzchni, a prawie połowa obszaru objęta jest ochroną prawną ze względu na walory przyrodnicze [*Rocznik statystyczny... 2014, Turystyka w województwie...* 2014].

Polska południowo-wschodnia jest regionem słabo rozwiniętym gospodarczo. Do specyficznych cech Podkarpacia można zaliczyć, m.in. słabe ekonomicznie, rozdrobnione rolnictwo przy wysokim udziale osób pracujących w gospodarstwach rolnych, wysoki odsetek gruntów ugorowanych, a niski tych o dobrej kulturze rolnej. Ponadto mała skala chowu zwierząt w gospodarstwach i niedostateczny poziom intensywności skutkują niską konkurencyjnością podkarpackich gospodarstw rolnych [Czudec, Cierpień-Wolan 2013]. Podejmowanie działalności pozarolniczej jest powszechną formą aktywności rolników, prowadzenie gospodarstwa nie generuje bowiem wystarczającego źródła dochodów. Działalność ta może mieć związek z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, co jest ważne dla lepszego wykorzystania jego zasobów [Czudec 2013, Czudec, Cierpień-Wolan 2013]. Turystyka konna może być ważną częścią produkcji rolniczej. Przyczynia się do lepszego wykorzystania ziem uprawnych i trwałych użytków zielonych oraz infrastruktury gospodarstw rolnych, generując sieć powiązań między gospodarstwami, firmami rodzinnymi oraz mikro-, małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Należy podkreślić, iż turystyka konna realizowana jest w całości z wykorzystaniem środowiska wiejskiego, rolniczego [Cichowska 2012, Wilk, Keck-Wilk 2013]. W tym przypadku jako atut można wskazać istniejące zaplecze w postaci małych i średnich gospodarstw posiadających odpowiednią infrastrukturę oraz zasoby ludzkie [Łojek i in. 2014]. Według Cichowskiej [2012], wzrasta stale zainteresowanie jazdą konną.

Material i metodyka badań

Celem badań była ocena znaczenia i możliwości rozwoju turystyki konnej na Podkarpaciu. Dla określenia możliwości rozwoju turystyki konnej na terenie województwa podkarpackiego, dokonano analizy rozmieszczenia pogłowia w powiatach oraz wielkości stad. W badaniach wykorzystano dane Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, centralną bazę danych koniowatych oraz wyniki badań innych autorów.

Wyniki badań

Na Podkarpaciu w 2013 roku funkcjonowało 132,8 tys. gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosiła 5,17 ha, natomiast gospodarstw indywidualnych 4,96 ha. Użytki rolne zajmują 584,1 tys. ha, przy czym charakterystyczny dla regionu jest znaczący udział małych gospodarstw (81,8% to gospodarstwa do 5 ha) (tab. 1). Przy niskiej towarowości właściciele muszą poszukiwać dodatkowych źródeł dochodów. Wśród gospodarstw rolnych prowadzących działalność pozarolniczą w Unii Europejskiej (UE), około 70% to gospodarstwa o powierzchni

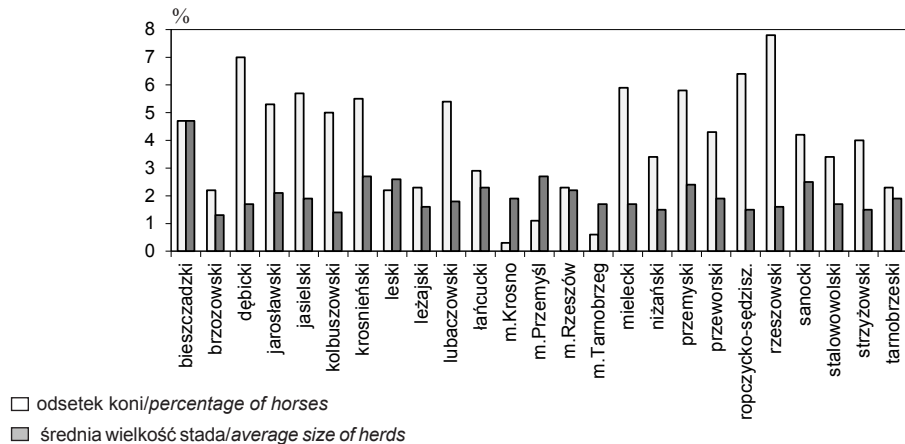
do 5 ha. Dominuje działalność związana z czynnikami wytwórczymi gospodarstw rolnych. Podobna sytuacja występuje na Podkarpaciu. Znaczący udział w formach przedsiębiorczości na terenach wiejskich mają gospodarstwa agroturystyczne [Czudec, Cierpiął-Wolan 2013]. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich sprzyja rozwojowi przynoszącemu dochody, a turystyka aktywizuje społeczności lokalne [Uglis 2011, Wilk, Keck-Wilk 2013]. Rosnąca liczba gospodarstw agroturystycznych wskazuje na wzrost liczby turystów preferujących wypoczynek na terenach wiejskich, a dodatkowym atutem są walory środowiska przyrodniczego oraz możliwość aktywnego wypoczynku.

Zwierzęta są ważnym elementem produktu turystycznego, wzbogacając ofertę turystyczną. Jednocześnie wskazuje się na niedostateczne wykorzystanie zwierząt w turystyce wiejskiej [Łagowska, Kot 2013]. Najważniejszym zasobem w rozwoju turystyki jeździeckiej są konie. Według danych GUS, pod względem liczebności pogłowia [Rocznik statystyczny ... 2014], województwo podkarpackie plasowało się na 6. miejscu w Polsce, natomiast na 4. w przypadku liczby koni przypadających na 100 ha użytków rolnych. Przy użytkowaniu wierzchowym konieczne jest funkcjonowanie gospodarstw i ośrodków w miejscach łatwo dostępnych, ale również zlokalizowanych na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki dla woj. Podkarpackiego
Table 1. Selected indexes of Podkarpackie province

Wskaźnik / <i>Indicator</i>	Wartości / <i>Value</i>
Powierzchnia ogółem / <i>Area [km²]</i>	17 846
– miasto / <i>city</i>	1 186
– wieś / <i>village</i>	16 660
Ludność (ogółem) / <i>Population (total)</i>	2 129 294
– miasto / <i>city</i>	878 297
– wieś / <i>village</i>	1250 997
Liczba mieszkańców na 1 km ² (ogółem) / <i>The number of inhabitants per 1 km² (total)</i>	119
– miasto / <i>city</i>	741
– wieś / <i>village</i>	75
Liczba gospodarstw rolnych [tys.] / <i>Number of agricultural farms [thous.]</i>	132,8
Użytki rolne [tys. ha] / <i>Agricultural land [thous. ha]</i>	584,1
Średnia powierzchnia gospodarstwa / <i>The average area of farms [ha]</i>	5,17
W tym gospodarstwa indywidualne / <i>Of which average area of private farms [ha]</i>	4,96
Struktura gospodarstw / <i>The structure of farms [%]:</i>	
– do 1 ha / to 1 ha	2,2
– 1-1,99 ha	36,8
– 2-4,99 ha	42,8
– 5-9,99 ha	13,1
Powyżej 10 ha / <i>above 10 ha</i>	5,1
Liczba koni (ogółem) / <i>The number of horses (total)</i>	15 920
Średnia liczba koni w gospodarstwie / <i>Average of number of horses in the farm</i>	1,9

Źródło / *Source*: [Rocznik statystyczny ... 2014]

Rysunek 1. Odsetek i średnia wielkość stada koni w poszczególnych powiatach na terenie Podkarpacia
 Figure 1. Percentage and the average size of the herd horses an particular districts in Podkarpacie

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowanie własne na podstawie Centralnej Bazy danych Koniowatych [www.cbdk.pl, dostęp 5.05.2015]

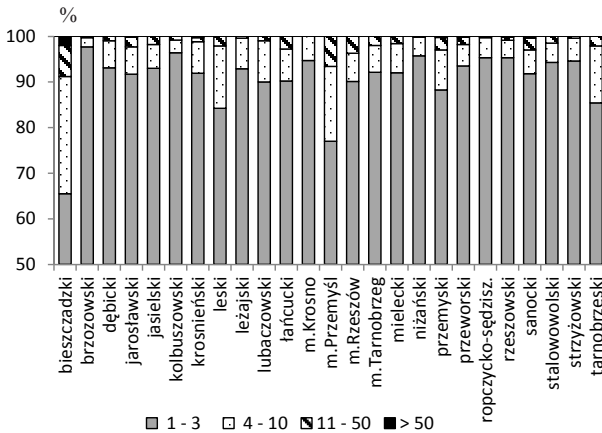
Source: own study based on own study based on Equine Central Database [www.cbdk.pl, access 5.05.2015]

Analiza rozmieszczenia koni w poszczególnych powiatach na Podkarpaciu wykazała największe populacje w powiatach rzeszowskim (7,8%), dębickim (7,0%), ropczycko-sędziszowskim (6,4%), mieleckim (5,9%), przemyskim (5,8%). Najmniej koni było w brzozowskim i leskim – po 2,2% (rys. 1). Takie rozmieszczenie pogłowia wskazuje na silny związek gospodarstw utrzymujących konie ze środowiskiem miejskim w regionie, którego mieszkańcy stanowią głównego odbiorcę usług, np. rekreacji konnej lub hipoterapii oraz przejażdżek terenowych. Może to również wynikać z możliwości finansowych mieszkańców miast i potrzeby obcowania ze zwierzęciem i przyrodą [Brzezińska-Wójcik, Baranowska 2012].

Natomiast analiza wielkości stada utrzymywanego na Podkarpaciu pokazała, że największe gospodarstwa znajdują się w powiecie bieszczadzkiem (średnio 4,7 szt.), przy średniej wielkości w regionie wynoszącej 1,9 szt. (tab. 1, rys. 1).

Na Podkarpaciu było tylko 9 gospodarstw utrzymujących powyżej 50 koni, z tego 3 zlokalizowane były w powiecie Bieszczadzkiem. Dominowały gospodarstwa utrzymujące do 3 koni (rys. 2). Użytkowane są wierzcho i do produkcji źrebiąt rzeźnych, marginesowo jako siła pociągowa. Wzrasta korzystanie z takiej formy aktywności ruchowej, którą zgodnie z definicją turystyki zaliczyć można do rekreacji konnej oraz wielodniowych wędrowek i rajdów na terenach o największych walorach przyrodniczych (np. Bieszczady). Największą intensywność ruchu turystycznego odnotowano w podregionie krośnieńskim (powiaty: bieszczadzki, brzozowski, jasielski, krośnieński, leski, sanocki), natomiast najniższą w podregionie tarnobrzegim (powiaty: dębicki, leżajski, mielecki, nizański, stalowowski, tarnobrzegi). Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Charvata wynosił odpowiednio 282,6 i 36,7 [Turystyka w województwie... 2014]. Jak podaje Czudec [2013], rolnicy prowadzący gospodarstwa na terenach górskich województwa 30,3% swoich dochodów pozyskiwali z działalności pozarolniczej. Walory przyrodnicze Podkarpacia powodują, iż uwarunkowania dla oferty z pakietem turystyki konnej występują na całym jego obszarze. Wydaje się zatem, że istnieją rezerwy, które mogą przyczynić się do rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystując zasoby wsi i rolnictwa.

Odnosząc wyniki dotyczące liczby koni do liczby pracujących w rolnictwie [Rocznik statystyczny... 2014], można stwierdzić występowanie w tym zakresie znacznych rezerw. Według Łojka i współautorów [2014], 3-4 konie tworzą jedno miejsce pracy. W krajach Europy Zachodniej konno jeździ od 2 do 4% populacji, w Polsce około 0,4%. Sytuacja ta sukcesywnie ulega popra-

Rysunek 2. Struktura wielkości stada koni w powiatach na terenie Podkarpacia

Figure 2. Structure of herds size the districts in Podkarpacie

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

wie, dlatego, wyprzedzając oczekiwania usługobiorców, należy tworzyć odpowiednią ofertę. Na terenach górskich Polski istnieje wiele szlaków konnych, np. beskidzki, sudecki, bieszczadzki – na Podkarpaciu afiliację PTTK ma 20 ośrodków górskiej turystyki jeździeckiej. Umożliwiają one wędrowki konne terenami górkimi na południu kraju, aktywizując społeczności lokalne. Należy przewidywać, że wzrost zamożności społeczeństwa zwiększy zainteresowanie aktywnymi formami wypoczynku w czystym i atrakcyjnym przyrodniczo środowisku, również na innych terenach. Według Greta i Kostrzewy-Zielińskiej [2011], podaż pierwotną w turystyce daje środowisko przyrodnicze, a konkurencyjność tworzy wtórna podaż turystyczna. Rozwój turystyki konnej, realizowanej na szlakach różnej długości wpływa znacząco na rozwój regionu, powstaje szeroka sieć powiązań między gospodarstwami, firmami rodzinnymi oraz mikro- i małymi przedsiębiorstwami [Chudowska-Sojko 2011, Winciewicz-Bosy 2013]. Wzrost zainteresowania rozwojem rynku jeździeckiego daje duże możliwości dla gospodarki, m.in. przez rozwój sektora usług i przemysłu, takich jak kowalstwo, rymarstwo, produkcja pasz, wyposażenia jeździeckiego czy uprzęży).

Wykorzystanie zaplecza w postaci gospodarstw rolnych ograniczy niebezpieczeństwo rezygnacji z działalności rolniczej, gdyż turystyka konna powinna przyczynić się do zachowania funkcji produkcyjnych rolnictwa (pasze, infrastruktura gospodarcza), generować nowe miejsca pracy na terenach wiejskich (usługi, obsługa noclegowa i gastronomiczna). Jest ona także silnie związana z życiem wsi. Atrakcyjna dla turystów różnorodność krajobrazu, bogactwo fauny i flory oraz ekstensywne rolnictwo daje przewagę Podkarpaciu w stosunku do innych regionów.

Przy tworzeniu szlaków konnych przeznaczonych na potrzeby turystyki konnej jest współpraca samorządów i społeczności wiejskiej [Angowski 2012, Józefczyk 2014]. Turystyka konna, zaliczana do miękkiej, powinna harmonizować potrzeby turystów i lokalnych społeczności, nie niszczyć przyrody. Wydaje się, iż istnieją duże szanse rozwoju obszarów wiejskich, z zachowaniem jakości środowiska, gdyż jednym z celów strategii rozwoju województwa [Strategia rozwoju... 2013] jest budowa atrakcyjnej oferty opartej na potencjale turystycznym regionu, a jazda konna odgrywa ważną rolę w budowaniu produktu agroturystycznego [Cichowska 2012].

Podsumowanie

Turystyka konna może stać się ważnym elementem w rozwoju obszarów wiejskich Podkarpacia, zwłaszcza na terenach atrakcyjnych turystycznie. Funkcjonowanie górskiej turystyki konnej w Bieszczadach powinno zachęcać rolników do tworzenia tej usługi na innych terenach województwa. Istniejące zasoby w postaci korzystnej w tym przypadku struktury (małe i średnie gospodarstwa i związana z tym mozaikowość krajobrazu, co ułatwia wyznaczanie szlaków), infrastruktury rolniczej i koni, mogą przyczynić się do rozwoju obszarów wiejskich. Istotnym elementem jest również zachowanie funkcji produkcyjnej rolnictwa w regionie i dywersyfikacja dochodów rodzin wiejskich.

Literatura

- Angowski M. 2012: *Działania samorządów w zakresie wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości związanej z turystyką na obszarach wiejskich*, Zesz. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 690, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 79, 23-33.
- Brzezińska-Wójcik T., Baranowska M. 2012: *The state of development of equestrian tourism in the Lublin region in the context of environmental conditions*, Pol. J. Sport Tourism, no 19, 256-270.
- Centralna Baza Danych Koniowatych, www.cbdk.pl, dostęp 5.05.2015.
- Chudowska-Sojko A. 2011: *Rola turystyki w rozwoju regionu. Aspekt teoretyczny*, Zesz. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 705, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 89, 7-19.
- Cichowska J. 2012: *Rozwój produktu agroturystycznego w oparciu o jazdę konną*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, nr 2/IV, PAN, Oddz. w Krakowie, 53-64.
- Czudec A. 2013: *Wielofunkcyjność rolnictwa górskiego i podgórskiego (na przykładzie Bieszczadów i Beskidu Niskiego)*, Polish Journal of Agronomy, nr 13, 3-9.
- Czudec A., Cierpiał-Wolan M. (red.). 2013: *Strukturalne i przestrzenne uwarunkowania rozwoju Podkarpackiego rolnictwa*, Wyd. Oświatowe „Fosze”, Rzeszów, ISBN 978-83-7586-084-9.
- Greta M., Kostrzewa-Zielińska T. 2011: *Turystyka elementem aktywizacji gospodarczej regionów peryferyjnych – funkcjonowanie Euroregionu Beskidy*. Zesz. Nauk., nr 690, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 79, 35-50.
- Józefczyk M. 2014: *Perspektywy rozwoju turystyki jeździeckiej w Polsce*, Rozp. Nauk. AWF we Wrocławiu, nr 45, 138-145.
- Łagowska B., Kot I. 2013: *Znaczenie zwierząt w kreowaniu produktu turystyki wiejskiej w Polsce wschodniej*, Economics and Management, nr 3, 25-34.
- Łojek J., Jaworski Z., Stasiowski A. 2014: *Spoleczne i gospodarcze korzyści użytkowania koni w hodowli, sporcie i rekreacji*, Wieś i Doradztwo, nr 3(79), 41-46.
- Rocznik statystyczny woj. Podkarpackiego*, 2014: Urząd statystyczny, Rzeszów.
- Strategia rozwoju województwa – Podkarpacie 2020*. 2013: Samorząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów.
- Szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym*. KSOW-26-12/ZP-MS/2012, Raport podsumowujący. 2012: Konsorcjum Agrotec Polska Sp. z o.o., IGiPZ PAN.
- Turystyka w województwie podkarpackim w latach 2012 i 2013*: 2014. Urząd statystyczny, Rzeszów.
- Uglis J. 2011: *Miejsce turystyki w rozwoju wielofunkcyjnym obszarów wiejskich*, Roczniki Nauk. SERiA, tom XIII, 21, 405-411.
- Wilk I., Keck-Wilk M. 2013: *Oczekiwania turystów dotyczące oferty gospodarstw agroturystycznych*, Journal of Agribusiness and Rural Development, 2(28), 243-250.
- Wincewicz-Bosy M. 2013: *Sieci podmiotów gospodarczych w biznesie końskim*, Wyd. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, ISBN 978-83-7695-250-5, ss. 287.

Summary

The aim of the study was assess the relevance and feasibility of the development of equestrian tourism in Podkarpackie province. One way of increasing incomes for farm holdings could be by using the horse both for recreation and tourism. Analyses of the spread of horse population across the province have revealed an intense relationship between horse breeding farms and urban localities, whose inhabitants are key consumers of such services like recreational riding or hippotherapy. However, analysis concerning sizes of herds in Podkarpacie revealed that the largest of them are located in Bieszczady district. Offers of horse-based tourism in form of one-day or several days rallies are abundant in mountain areas. Available resources, including farms and horses, are pointers to potentials in growing this form of tourism all over Podkarpacie and thus serve as a crucial factor in the development of rural areas of Podkarpackie province.

Adres do korespondencji
dr hab. inż. Jadwiga Topczewska, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Biologiczno-Rolniczy
ul. Zelwerowicza 4, 35-601 Rzeszów, tel. (17) 785 53 50
e-mail: j.topczewska@gmail.com